

DEZVOLTAREA INDUSTRIEI CARBONIFERE ÎN EUROPA CENTRALĂ (1919-1929)

Ludovic Báthory

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca

Începând cu anul 1919 evoluția economică a Europei Centrale se petrece în cadrul structurilor statale naționale. Noile state au acordat o atenție deosebită dezvoltării economiei naționale, având în vedere că independența economică reprezenta o premisă a independenței politice.¹ Cu toate acestea, nu s-a ajuns la o viață socială autarhică, având în vedere că țările Europei Centrale erau strâns legate între ele din punct de vedere economic. Acest lucru s-a manifestat cu deosebită pregnanță în domeniul aprovizionării cu cărbune, condiție primordială pentru întreaga activitate social-economică. Deosebim din acest punct de vedere țări cu o mare producție de cărbune (Polonia, Cehoslovacia) care exportau cantități însemnate de combustibil solid în țările vecine. Spre deosebire de acestea, România, Iugoslavia, Austria și Bulgaria aveau nevoie de combustibil suplimentar obținut din import, deoarece nu produceau suficient cărbune. Ungaria se afla într-o poziție intermediară, dispunând de o producție autohtonă însemnată, din care exporta anumite cantități; în același timp, Ungaria importa o parte din cărbunele consumat. Urmărind dezvoltarea industriei carbonifere românești în contextul economiei cărbunelui din țările Europei Centrale, se poate întocmi o imagine comparativă a dezvoltării economiilor naționale.

Dezvoltarea industriei cărbunelui în Polonia

Spre deosebire de celelalte mari producătoare din Europa, Anglia, Germania și Franța, industria carboniferă poloneză nu a luat naștere în cadrul unui stat național care să favorizeze dezvoltarea industrială. Deși bazinul carbonifer polonez constituia o unitate economică și geologică omogenă și neîntreruptă, diferitele ei componente au ajuns să fie fragmentate în mod arbitrar, fără niciun considerent social-economic, între statele care au participat la împărțirea Poloniei la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cea mai valoroasă parte din punct de vedere minier și

¹ R. Jaworski, *Nationalwirtschaftliche Integrationsprobleme in Ostmitteleuropa nach 1918*, în *Das Jahr 1919 in der Tschechoslowakei und in Ostmitteleuropa*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1993, p. 51-61.

industrial i-a revenit Prusiei, care prin încorporarea Sileziei Superioare și-a mărit considerabil potențialul economic, datorită importanțelor zăcăminte de ulei de cea mai bună calitate. Austria a obținut Silezia Inferioară (zona carboniferă Cieszyn-Teschen) și zona carboniferă a Cracoviei. O altă parte a bazinului carbonifer polonez se găsea în zona Dabrowa (Dombrowa), care făcea parte din așa-numita „Polonie a Congresului”, anexată de către Imperiul țarist².

Imperiile multinaționale de care țineau ținuturile locuite de polonezi nu aveau interesul să efectueze investiții importante pentru dezvoltarea unei industrii propriu-zise a cărbunelui în ținuturile pe care le stăpâneau, căci le puteau pierde cu ușurință în caz de război. Întreprinzătorii străini care exploatau aceste mine s-au mărginit să le doteze numai cu instalațiile cele mai necesare. O dezvoltare minieră, siderurgică și metalurgică mai complexă a avut loc doar în Silezia Superioară, care a constituit o bază de dezvoltare a industriei germane a armamentului, dobândind deci o deosebită importanță strategică. În anul 1913 în partea poloneză a Sileziei Superioare s-au produs 32,2 milioane tone de ulei, în Dabrowa 6,8 milioane tone, iar în Cracovia 1,9 milioane tone, totalizând circa 40,9 milioane tone. Pe lângă ulei, teritoriile poloneze dispuneau și de lignit. Zăcămintele de lignit erau și ele împărțite între cele trei imperii, situându-se în bazinul Dombrowa (Rusia țaristă), Poznanian (Reichul German), Galiția Occidentală (Imperiul habsburgic), Pomerania și platoul Podoliei. În anul 1913 aceste zone au produs 192.000 tone de lignit³.

În cursul războiului, Polonia, care a constituit în mod permanent un teatru de luptă din anul 1914 până în 1920, a suferit distrugerii cumplite, care au afectat deosebit de grav viața economică a țării. Numărul locuitorilor scăzuse cu 5,08% (pe când populația Germaniei și Angliei a continuat să sporească în timpul războiului). Numai 25% din suprafața arabilă era lucrată la sfârșitul războiului, iar numărul vitelor mari și mici a scăzut cu 4,5 milioane capete. O treime din suprafața împădurită a țării a suferit distrugerii mari. Au fost distruse 1.800.000 de clădiri în valoare de 1,5 miliarde franci aur. Cele mai însemnate daune le-a suferit însă industria, care a înregistrat pagube de 10 miliarde franci aur în timpul războiului. Industria textilă, metalurgică și chimică și-au încetat activitatea cu desăvârșire, iar restul ramurilor industriale lucrau cu 11% - 19% din capacitatea de producție. În industria carboniferă producția a scăzut cu 70%. Cel mai grav afectat era ținutul carbonifer Dombrowa. Distrugerii au avut loc și în Silezia Superioară, unde una dintre cele mai mari exploatări („Königshütte”, Huta Królewska) a fost incendiată.

Aceste aspecte cantitative cu caracter social-economic erau însoțite de fenomene calitative agravante, de ordin politico-administrativ. Viața economică era orientată în mod artificial către centrele economice și metropolele puterilor imperiale. Drept urmare, rețeaua căilor ferate, a șoselelor, întreaga infrastructură a sistemului de

² J. Kurnatowski, *La production charbonnière en Pologne*, în „L'Europe Centrale” (Praga), 1929, 4, nr.12, p. 27-28.

³ N. Petrescu, *Polonia economică*, în „Buletinul Institutului Economic Românesc” [în continuare B.I.E.R.], 1923, 2, nr. 2, p. 100-101.

comunicații era incompletă și nu convergea spre centrele economice poloneze. Nu exista de fapt un organism încheiat al economiei naționale. Polonia nu avea nici măcar monedă națională, circulau pe teritoriul ei 5-6 categorii valutare, de valoare diferită, dând naștere unor speculații de mare anvergură. Lipseau specialiștii autohtoni în diferite domenii, de fapt administrația unică poloneză, în curs de încheiere, nu avea cadre în materie de fiscalitate și gestiune economică. Nu existau experiența și tradiția unei politici economice naționale. De altfel, principalele domenii ale vieții bancare și industriale erau dominate de capitalul străin.

Teritoriul statal și granițele Poloniei s-au definitivat cu mare încetineală, către anii 1920-1922. Din această cauză în primii ani interbelici, între 1919 și 1921, nici bazinul carbonifer polonez nu era complet reunit, deoarece Silezia Superioară aparținea încă Germaniei. Delegația economică a Poloniei la Conferința de pace de la Paris a remis în martie 1919 un memoriu în care argumenta că „reunirea vechiului teritoriu polonez al Sileziei Superioare cu Statul Polonez are, alături de incontestabile rațiuni etnice, și altele, nu mai puțin profunde, de natură economică”⁴.

Datorită prelungirii ocupației germane în Silezia Superioară, în primii ani interbelici industria carboniferă nu s-a putut dezvolta armonios și n-a putut acoperi necesitățile țării, deși producția de huilă din zonele Dombrowa, Cracovia și Cieszyn creștea necontenit. Extracția lignitului făcea și ea progrese (tone)⁵:

	1913	1919	1920	1921
Huilă	8.988.000	6.083.687	6.395.115	7.782.138
Lignit	192.000	148.949	248.477	270.415

Extracția de cărbune s-a efectuat cu ajutorul a 41.700 lucrători în anul 1920, cu un randament anual de 153 t de lucrător, care au produs 6.395.115 tone huilă în acel an. În minele de lignit au lucrat 2.300-2.400 muncitori în anii 1921-1922, iar producția de lignit a depășit nivelul antebelic. De fapt, minele de lignit au prezentat importanță numai până la redobândirea bazinului Sileziei Superioare. După anul 1922 producția de lignit s-a restrâns tot mai mult, scăzând la 66.000-78.000 tone anual, iar în anul 1929 a încetat cu totul. Numărul lucrătorilor din minele de lignit a fost de 300-500 între anii 1924 și 1928.

În extracția huilei în 1920 s-a atins 70%, iar până în 1921 circa 86% din producția antebelică. De fapt, în iulie 1922, când bazinul carbonifer silezian a trecut în cea mai mare parte sub administrație poloneză, bazinul Dombrowa a atins 107%, iar bazinul Cracovia 160% din producția antebelică. Cu toate progresele obținute în creșterea producției de huilă, cantitatea de combustibil astfel obținută nu era suficientă pentru economia poloneză, aflată în plin proces de refacere. Drept

⁴ *Délégation Polonaise à la Conférence de la Paix. La Haute Silésie. Son union économique avec les autres territoires de la Pologne*, Paris, 1919, p. 3.

⁵ *Producțiunea minieră și metalurgică a Poloniei*, în B.I.E.R., 1924, 3, nr. 7-8, p. 544-545.

urmare, Polonia era nevoită să importe mari cantități de uilă cocsificabilă, îndeosebi din Silezia, livrată de Germania cu mari reticențe și prețuri foarte înalte⁶. Astfel, în anul 1920, Polonia a importat 2.690.629 tone uilă, în 1921, 3.525.178 t, iar în prima jumătate a anului 1922 alte 2.447.000 tone. Importul de cărbuni a însemnat o povară foarte grea pentru comerțul exterior polonez, reprezentând 79% din totalul importurilor cantitative în 1920, 75% în 1921 și 60% în 1922. Datorită acestui fapt, și balanța comercială a Poloniei înregistra deficite uriașe, ceea ce împiedica în mare măsură îmfăptuirea stabilizării monetare.

Odată cu realipirea Sileziei Superioare în luna iunie 1922, situația economică a Poloniei se schimbă radical, întrucât acest eveniment a adus cu sine schimbarea structurii economice a țării. Pe lângă cele 53 de mine de cărbuni, patrimoniul economic al Sileziei Superioare poloneze mai cuprindea 7 exploatări de minereu de fier, 5 furnale înalte, 9 oțelării și laminoare, 13 turnătorii de fier și oțel, 4 forjerii, 6 laminoare de tuburi, 7 ateliere de construcții mecanice, 4 fabrici de construcții de mașini⁷. În acest fel Polonia a devenit posesoarea unei industrii miniere, siderurgice și metalurgice cu un potențial însemnat.

De abia acum bazinul carbonifer polonez situat în sud-vestul țării se conturează în mod unitar și din punct de vedere economic, cuprinzând o suprafață totală de 4.180 km² și rezerve de circa 62 miliarde de tone de uilă de cea mai bună calitate, din care 2.380 km² cu 45 miliarde tone de cărbuni reveneau Sileziei Superioare, 1.300 km² cu 14,2 miliarde tone Cracoviei, 300 km² cu 2,3 miliarde tone se aflau în Dombrowa, iar 200 km² cu 0,5 miliarde tone în Silezia Inferioară-Cieszyn⁸.

De acum înainte devine posibilă analiza unitară a evoluției întregii industrii carbonifere poloneze în primii ani de pace, în comparație cu perioada antebelică (tone):

Anul	Producția	%	Randament		Anual	%	tone	Pe schimb kg
			Nr. muncitori	%				
1913	40.985.297	100	121.201	100	337	100	1143	100%
1920	30.245.115	73,65	167.200	138	181	53,71	603	52,75
1921	29.894.000	73,17	186.000	153,73	160	47,48	536	46,90
1922	34.717.902	84,71	212.913	176,03	163	48,30	566	49,50

După cum se vede, până în 1922 s-a ajuns la 84,70% din producția antebelică a bazinelor carbonifere poloneze. Această redresare s-a obținut prin mijloace extensive, prin mărirea numărului de mine aflate în funcțiune de la 90 la 131 și sporirea extrem de însemnată a efectivului de lucrători. În aceste condiții în Polonia, ca și în celelalte țări europene, randamentul a scăzut extrem de mult, fapt

⁶ Între anii 1919 și 1922 toate produsele de export germane destinate Poloniei au fost impuse la o suprataxă vamală (Auslandszuschläge), care le făcea extrem de scumpe.

⁷ „Moniteur des intérêts matériels” (Bruxelles), 1922, nr. 82.

⁸ De fapt, bazinul carbonifer polonez făcea parte din marele bazin central-european, cu o suprafață totală de 5.700 km², din care 950 km² reveneau Cehoslovaciei, iar 570 km² Germaniei interbelice.

care se datora parțial reducerii timpului de lucru de la 10-12 ore în perioada antebelică la 8 ore pe schimb după război.

Prin recâștigarea Sileziei Superioare, economia poloneză s-a îmbogățit și cu o serie de întreprinderi specializate în prelucrarea chimică a cărbunelui, dintre care cele mai importante erau fabricile de cocs. Producția de cocs a reprezentat în 1913 1.430.656 t în întreaga Silezie Superioară, din care 917.000 t reveneau părții poloneze. În anul 1920 producția de cocs a reprezentat 1.200.000 t, iar în anul 1921 1.184.000 t în Silezia poloneză⁹. Pe lângă aceasta, în Silezia se mai produceau gudron de cocs, amoniac, benzol și naftalină, iar cele patru fabrici de brichete de cărbune aveau o capacitate lunară de producție de circa 25.000-30.000 t.

Dar principala consecință pe plan economic a redobândirii Sileziei Superioare a constat în transformarea Poloniei într-o mare exportatoare de cărbune pe plan european, fapt care va influența în anii următori întreaga desfășurare a comerțului mondial cu cărbune. Polonia a devenit a treia exportatoare de huilă pe plan european, după Marea Britanie și Germania, și tindea să câștige teren în apriga concurență ce s-a desfășurat după anul 1925 pentru dobândirea de noi piețe de desfacere.

Polonia a exportat mici cantități de huilă (146.779 t în 1920, 334.888 t în 1921) și până la reunirea Sileziei Superioare, dar în a doua jumătate a anului 1922 exportul a atins cifra de 5.439.000 t cărbune. Exporturile au crescut în anii următori, ajungând la 12.541.321 t în 1923 și la 11.530.350 t în 1924. De fapt, evoluția industriei carbonifere poloneze depindea în mai mare măsură decât în celelalte țări exportatoare (Anglia, Germania) de mersul vânzărilor pe piața externă, reprezentând câte 39,90% și 41,68% din debușul total al cărbunilor în anii respectivi. Acest fapt se datora în mare parte faptului că în Polonia consumul intern a atins un nivel cu mult mai scăzut, întrucât procesul de industrializare a țării se afla într-o fază incipientă. Drept urmare, consumul de cărbune pe cap de locuitor era de 4,5 ori mai mic decât în Anglia, de 2,5 ori mai mic decât în Germania și de 1,9 ori mai mic decât în Olanda¹⁰. De fapt, până la jumătatea anului 1925 debușul extern era în foarte mare parte asigurat datorită hotărârii Societății Națiunilor care obliga Germania să preia un contingent lunar de circa 500.000 tone de cărbuni timp de trei ani și să acorde Poloniei clauza națiunii celei mai favorizate în relațiile comerciale externe.

Odată cu expirarea acestui termen, în iunie 1925, Germania, care suferea ea însăși de pe urma unei acute crize de supraproducție, a refuzat să mai cumpere cărbuni din Polonia. Polonia nu se aștepta la această decizie și a inițiat tratative comerciale, în cursul cărora guvernul german a acceptat să preia 100.000 t cărbune lunar, cerând în schimb condiții foarte favorabile pentru exportul propriilor produse în Polonia, dar în cursul convorbirilor cu caracter pur economic a introdus și unele revendicări cu caracter politic care atentau la suveranitatea statului polonez¹¹.

⁹ C. Poralla, *Polen*, în „Osteuropäischen Länderberichte”, Vol. I, Breslau, 1927, p. 38-39.

¹⁰ J. Kurnatowsky, *op.cit.*, p. 29.

¹¹ Idem, *Petite histoire des négociations commerciales entre la Pologne et l'Allemagne*, în „L'Europe Centrale”, 1929, 4, nr. 4, p. 77.

Convorbirile au fost întrerupte și a urmat așa numitul război vamal germano-polonez, care a redus într-o măsură sensibilă schimburile comerciale dintre cele două țări (ponderea Germaniei în importurile poloneze a scăzut de la 43,6% în 1923 la 23,3% în 1926). Pe de altă parte, el a dus la reducerea momentană a exporturilor poloneze de cărbune. Dacă în prima jumătate a anului 1925 Polonia a exportat lunar 776.000 t de cărbune din Silezia de Sus, din care 415.000 t în Germania, în lunile de toamnă exportul a scăzut la circa 680.000 t pe lună.

Industria carboniferă poloneză a trecut prin mari dificultăți în căutarea de noi debușee, dar greva generală a minerilor englezi din 1926 a forțat numeroase țări importatoare de combustibil să recurgă la huila poloneză, care de altfel era de o calitate excepțională și foarte ieftină. Compensând pierderea pieței germane, deja în primul semestru al anului 1926 Polonia a reușit să plaseze mari cantități de cărbune în țări în care nu exportase deloc până atunci, sau doar în cantități neînsemnate: Suedia (preluând 18,67% din totalul exporturilor din prima jumătate a anului 1926), Danemarca (9,32%), Letonia (2,36%), Finlanda (1,14%), Italia (6,28%), Franța (2,97%) și chiar Anglia (4,76%) au suplinit în mare parte ponderea de 58,06% pe care până atunci o deținuse Germania¹². Noua orientare a exporturilor a pus problema extrem de complexă și costisitoare a creării unei rețele de căi ferate, porturi și flotă comercială, de care până atunci Polonia nu dispunea.

Problema creării unei rețele unice și armonioase de căi ferate a apărut încă din primii ani de după război, când o foarte mare parte din circulația feroviară era scoasă din funcțiune. Lungimea căilor ferate exploatare a crescut însă rapid, de la 13.150 km în 1920 la 16.200 km în 1922. Pentru refacerea parcului rulant au fost fondate trei fabrici de locomotive. Drept urmare, numărul locomotivelor a crescut de la 3.827 la 4.342, iar cel al vagoanelor de marfă de la 67.750 la 88.761. Concomitent au fost proiectate 4.000 km de noi linii de cale ferată. Cu această ocazie s-a avut în vedere în mod special construirea a 4 linii de cale ferată care să facă posibilă aprovizionarea regiunilor orientale cu cărbuni din regiunea Dombrowa, prevăzându-se o capacitate de transport de 15 milioane tone anual¹³. S-a acordat o deosebită atenție asigurării transportului în interiorul bazinului carbonifer polonez. În acest scop în anul 1923 s-a constituit o societate poloneză de căi ferate cu participarea Societății Industria Cărbunelui, a firmei Elektrobank-Varșovia și a orașului Cracovia. Scopul societății era acela de a crea o rețea de linii electrificate care să asigure legătura între regiunile carbonifere Cracovia, Dombrowa și Silezia¹⁴. De asemenea, pentru îmbunătățirea transportului spre țările din centrul Europei, la 27 ianuarie 1930 a fost repusă în funcțiune linia ferată Tarnopol-Cernăuți, distrusă în timpul războiului și care asigura legătura cu România. După primul război mondial au fost construite 1.316 km linii noi de căi ferate. Lungimea totală a liniilor ferate cu ecartament normal a ajuns la

¹² „La Pologne” (Paris), 1926, 7, nr. 19.

¹³ N. Petrescu, *op.cit.*, B.I.E.R., 1923, 2, nr. 4, p. 279-280.

¹⁴ B.I.E.R., 1923, 2, nr. 12, p. 884.

18.009 km, numărul locomotivelor la 5.400, iar cel al vagoanelor de marfă la 160.200 până în deceniul al patrulea.

După declanșarea crizei exporturilor în anul 1925, a reieșit cu claritate că principala piedică în calea vânzărilor la cărbunele silezian consta în insuficiența legăturilor feroviare cu interiorul țării și al continentului și, îndeosebi, cu porturile maritime, din care cauză exportul silezian se realiza în principal prin tranzitul desfășurat prin Germania. Această situație fiind intolerabilă, s-a trecut la construirea unor căi ferate care să lege direct Silezia cu porturile maritime Gdynia și Gdańsk (Danzig). În scurt timp a fost construită linia Kalety-Pod Zemcze care scurta în mod sensibil distanța dintre Silezia și Gdańsk. Principala realizare în domeniul transportului feroviar al cărbunilor a constituit-o construirea liniei Katowice (Silezia)-Gdynia, denumită și „magistrala cărbunelui”, lungă de 255 km, a cărei construcție a început în aprilie 1928, fiind inaugurată la 8 noiembrie 1930.

Paralel cu aceasta, s-a trecut la lărgirea considerabilă a capacității de trafic a porturilor Gdańsk și Gdynia, al căror devers lunar reprezenta doar 300.000 t, respectiv 100.000 t, în anul 1925. În scurt timp ele au fost reorganizate pe baze moderne, construindu-se cheiuri speciale pentru încărcarea cărbunelui deservite de macarale puternice. Începând cu anul 1926 a fost amenajat pentru exportul cărbunilor și portul Tczew. Drept urmare, dacă în iulie 1925 s-a exportat prin porturi doar o cantitate de 25.560 t cărbune, în octombrie 1926 porturile au servit ca poartă de ieșire pentru 409.052 t cărbune¹⁵.

Cea mai importantă cale maritimă de export a rămas portul Gdańsk¹⁶. Tonajul mărfurilor care au părăsit acest port a crescut de la 878.471 t în 1913 la 1.636.485 t în 1924, pentru a spori de încă patru ori în 1929, până la 6.865.418 t. Principalul volum cantitativ în traficul portului Gdańsk îl reprezentau cărbunii care în 1928 participau cu 5.359.000 t la exportul total de 6.755.000 t realizat prin acest oraș. Principala realizare în domeniul dezvoltării comerțului maritim a constituit-o amenajarea portului Gdynia, începând cu anul 1923. În numai câțiva ani, acest modest sat de pescari s-a transformat într-un oraș de 50.000 de locuitori, dispunând de un port organizat după cele mai moderne principii, al cărui trafic a crescut până la circa 300.000 tone lunar până în anul 1929. În vederea măririi capacității portului până la 750.000 t, apoi până la 1.500.000 t lunar, s-a trecut la electrificarea completă a tuturor operațiunilor portuare. În acest scop în 1927-1928 Ministerul Industriei și Comerțului a încheiat cu firma Uzinele Electrice din Pomerania „Gródek” un acord care prevedea instalarea unei linii de înaltă tensiune de 135 km de la Gródek până la Gdynia în vederea furnizării curentului electric, precum și construirea unei termocentrale auxiliare pentru deservirea portului¹⁷. Datorită dezvoltării porturilor, ponderea transportului maritim în realizarea comerțului

¹⁵ C.D. Bălăcescu, *Industria cărbunelui în Polonia*, în B.I.E.R., 1931, 10, nr. 1-2, p. 68.

¹⁶ „L'Europe Centrale”, 1930, 4, nr. 34, p. 626.

¹⁷ „The Economic Review” (London), 1928, 16, nr. 1, p. 25.

exterior polonez a crescut de la 15% în 1925 la 45% în anul 1929¹⁸. La acest rezultat a contribuit în mare măsură și dezvoltarea considerabilă a flotei comerciale poloneze, care până în 1929 a ajuns la un număr de 32 vase cu o capacitate de 69.000 t. Statul însuși posedă o societate de navigație, care avea afectate două nave comerciale destinate în mod special transporturilor de cărbune.

Întrucât cărbunii aveau de parcurs distanțe foarte lungi pe căile ferate până a ajunge în porturi sau în țările importatoare, statul a acordat mari reduceri tarifare pentru transportul feroviar. Ulterior, tariful redus a fost aplicat și cărbunilor transportați pe cale maritimă.

Guvernul a venit în ajutorul producătorilor de cărbune și prin măsuri financiare. În anul 1924 impozitul pe cărbuni a fost redus de la 40% la 5%, iar cărbunii exportați au fost scutiți complet de taxe vamale¹⁹. Datorită măsurilor energice întreprinse în vederea încurajării exporturilor, vânzarea cărbunilor polonezi pe piața externă s-a menținut la un nivel înalt, atingând între 11 și 14 milioane tone anual. Principala piață de desfacere a cărbunilor polonezi a devenit, începând cu anul 1926, Europa de Nord, în special țările scandinave și baltice. În sudul Europei cărbunii polonezi au pătruns pe piața italiană. Exportul polonez în Suedia, Danemarca, Norvegia, Finlanda, Letonia, Lituania și Italia a crescut de la 767.000 t în 1925 la 5.000.000 t în 1926²⁰ și la 6.433.000 t în 1928. În anii următori, țările nord-europene au rămas principalul deținator al huilei poloneze, asigurând în mod constant circa 40% din exporturile totale²¹. Cantități însemnate de cărbune polonez se vindeau însă și în țările învecinate din Europa Centrală, Austria, Cehoslovacia, Ungaria și România. Exportul în aceste țări a crescut de la 4.054.000 t în 1926 la 5.104.000 t în anul 1928²². Livrările către România au crescut de la 169.588 t în 1926 la 209.196 t în 1928.

Deși exportul asigura un procent însemnat din vânzările totale de cărbune (între 35% și 45%), principalul deținator a rămas cel intern, lărgit de dezvoltarea economică a țării. Evoluția generală a economiei poloneze și, odată cu aceasta, a pieței interne a cărbunelui a fost determinată de trei factori principali: recolta și evoluția prețurilor la cereale, cartofi, carne, balanța comercială externă și dezvoltarea producției industriale, îndeosebi a celei metalurgice, siderurgice și electroenergetice, care erau mari consumatoare de combustibil. Pe lângă acești factori de natură conjuncturală, în primul deceniu interbelic un rol deosebit în influențarea vieții economice a jucat politica monetară a guvernului, întrucât Polonia avea de rezolvat o sarcină deosebit de dificilă: instituirea și asigurarea stabilității unei monede naționale. În primii ani de după război (1919-1923), refacerea agriculturii și a industriei a progresat cu pași repezi, iar balanța

¹⁸ J. Kurnatowsky, *La situation économique de la Pologne*, în „L'Europe Centrale”, 1930, 4, nr. 17, p. 304-307.

¹⁹ B.I.E.R., 1924, 3, nr. 7-8, p. 535, 543-544.

²⁰ C.D. Bălăcescu, *op.cit.*, p. 68.

²¹ R. Górecki, *Le développement économique de la Pologne*, Varsovie, 1935, p. 50.

²² Calculat după C.D. Bălăcescu, *op.cit.*, p. 68.

comercială externă s-a echilibrat, mai ales după ce prin realipirea Sileziei Superioare Polonia a scăpat de povara uriașă a importului de cărbune, devenind, dimpotrivă, o mare exportatoare. Drept urmare, dacă în 1922 Polonia a mai importat cărbune în valoare de 47.538.000 franci aur, în 1923 ea a exportat huilă în valoare de 327.146.000 franci aur. Exportul de cărbune, alături de o recoltă bună care a asigurat un surplus de cereale și carne pentru piața externă, a făcut ca în anul 1923 balanța comercială a Poloniei să devină activă.

Guvernul polonez a considerat deci că a sosit momentul prielnic pentru ca, după eșecul încercărilor precedente de a institui o monedă națională (coroana poloneză în anul 1920, marca poloneză în anii 1921-1923), datorită inflației nestăvilite care a cuprins viața economică, să se procedeze la realizarea reformei și stabilizării monetare, prin înființarea noii monede naționale: zlotul. Atunci când s-a luat această hotărâre, în anul 1923, împrejurările păreau foarte favorabile. Calculele au început să fie făcute în zloți încă din acel an, arătând că exportul polonez a realizat 4.116.474.000 zloți, față de numai 1.195.586.000 zloți la import, asigurând Poloniei o însemnată rezervă monetară.

Drept urmare, în anul 1924 a fost înființată noua bancă de emisiune, Bank Polski, cu un capital de 100 milioane zloți, sumă acoperită doar prin subscripție publică internă, fără a recurge la un împrumut străin, pentru a nu știrbi independența economică a țării. În primul semestru al anului 1924 balanța comercială a continuat să fie activă, iar la 1 iulie 1924 zlotul a devenit singura monedă cu putere de circulație pe tot teritoriul polonez. Cursul zlotului a fost echivalat cu cel al francului-aur. Reforma monetară a fost însoțită de cea fiscală, prin care impozitele contribuabililor, inclusiv ale oamenilor de afaceri, au crescut foarte mult.

Introducerea noii monede, alături de mărirea impozitelor, a provocat o puternică deflație, scăderea considerabilă a fondurilor de rulment ale tuturor întreprinderilor și mărirea prețului forței de muncă. Din această cauză, patronii au recurs la concedieri drastice, astfel încât șomajul a crescut enorm în Polonia în anul 1924-1925. Datorită lipsei de capital pe plan intern, oamenii de afaceri au recurs la împrumuturi pe cont propriu efectuate la băncile străine, care acordau credite doar cu dobânzi mari și pe termen scurt.

Pe lângă aceste fenomene nefavorabile care au marcat viața industrială, comercială și bancară, reforma monetară a coincis cu recolta extrem de slabă a anului 1924/1925, de numai 4,5 milioane tone grâu, față de 7,3 milioane tone în anul 1923/1924. Drept urmare, Polonia, în loc să exporte, ca de obicei, produse agricole, a fost silită în anul 1925 să importe până și făină, astfel încât primul semestru al anului 1925 s-a încheiat cu un deficit comercial extern de 450 milioane zloți. Banca Poloniei, neavând suficiente resurse de devize, cursul zlotului a început să scadă pe piața valutară, ceea ce a zdruncinat și mai mult viața economică. Noile concedieri au sporit numărul șomerilor la 190.000 de persoane în anul 1926.

Degradarea continuă a situației economice și continuarea fluctuațiilor înregistrate de cursul zlotului au determinat guvernul polonez să treacă la cea de a doua etapă a reformei monetare, recurgând de această dată la ajutor extern, atât în

materie de experți financiari, cât și în ce privește acordarea unor împrumuturi. Noua reformă avea drept scop să stabilizeze moneda poloneză la cursul ei de fapt înregistrat în anul 1926, care a coborât la 57,6% față de paritatea sa în aur, ajungând ca 1 dolar să fie cotate la 9 zloți.

Planul de stabilizare adoptat în octombrie 1927 a fost însoțit de un împrumut de stabilizare acordat de către 14 bănci de emisiune, în valoare totală de 62 milioane dolari și 2 milioane lire sterline, însemnând în monedă poloneză 515 milioane zloți. Spre deosebire de încercarea de stabilizare precedentă, noua reformă a sistemului monetar a fost încununată de succes. Întreaga activitate economică a țării s-a înviorat, industria și-a lărgit activitatea.

Deosebit de intens s-au dezvoltat ramurile economice consumatoare de cărbune. Astfel, traficul intern – realizat în cea mai mare parte pe căile ferate care consumau mari cantități de cărbune – a crescut cu 25% în anul 1927 și a continuat să crească până la izbucnirea crizei. Odată cu normalizarea situației economice, a reînceput să se dezvolte siderurgia, care în condițiile crizei monetare și-a redus producția de la 519.000 t fontă și 1.123.000 t oțel în 1923, la 315.000 t fontă și 782.000 t oțel în 1925²³. În anul 1927 producția de fontă a crescut însă cu 95%, iar cea de oțel cu 59% și a continuat să crească până în anul 1929, ajungând la 700.000 t fontă și 1.400.000 t de oțel²⁴. Alături de siderurgie, și-au extins activitatea și alte ramuri industriale consumatoare de cărbune, cum ar fi industria chimică, fabricile de cărămidă și ciment, fabricile de sticlărie.

Un rol important a deținut în creșterea consumului intern de cărbune accelerarea procesului de electrificare a Poloniei între anii 1927 și 1930. Într-un singur an, în 1928, puterea instalată a centralelor electrice poloneze a crescut cu 20%. În Silezia a început construirea unei mari termocentrale cu o putere de 60.000 kw. O altă centrală electrică în curs de construcție urma să furnizeze curent electric portului Gdynia. Era în curs de finalizare electrificarea regiunii industriale Jaslo-Krosensky, precum și a centrelor industriale Czestochowa, Kielce, Lublin. În 1928 erau în funcțiune 835 de centrale electrice publice și particulare, dintre care 98,5% funcționau pe bază de cărbune²⁵. În vederea accelerării procesului de electrificare a Poloniei, în anii 1929-1930 a fost creat la Paris un Sindicat pentru electrificarea Poloniei, din care făceau parte firmele L'Union des Mines (Paris), Compagnie Générale d'Électricité, Banque de l'Union Parisienne, Blair Corporation (New-York), împreună cu mai multe societăți carbonifere poloneze, printre care Skarboferme²⁶. Datorită înviorării activității industriale pe plan intern și măsurilor eficiente întreprinse în vederea stimulării exporturilor, vânzările de

²³ C. Poralla, *op.cit.*, p.41.

²⁴ R. Górecki, *op.cit.*, p.51.

²⁵ B.I.E.R., 1928, 7, nr. 11-12, p. 624.

²⁶ L. Báthory, *Modernizarea industriei miniere și metalurgice din țările Europei Centrale în perioada interbelică*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, 2002, 41, p. 178.

cărbune au crescut, exceptând anii 1924-1925, când reforma monetară și suspendarea importurilor de cărbune de către Germania au provocat șocuri cu efecte negative asupra comerțului de cărbune:²⁷

Anul	Consumul propriu al minelor	Vânzări pe piața internă	% Vânzări	Total Consum intern	% Producție	Exporturi	% Vânzări	% Prod.
1923	2.890.525	18.891.908	60,10	21.782.433	60,28	12.541.321	39,90	34,71
1924	2.582.940	16.131.274	58,32	18.714.214	57,96	11.530.350	41,68	35,71
1925	2.324.934	17.164.981	67,60	19.489.915	67,06	8.226.549	32,40	28,30
1926	2.860.418	17.721.602	54,73	20.582.020	57,56	14.656.811	45,27	40,99
1927	3.041.484	22.217.236	65,83	25.258.720	66,43	11.534.236	34,17	30,33
1928	3.241.464	23.493.869	63,69	26.735.333	65,98	13.394.678	36,31	33,05
1929	3.698.880	27.123.000	65,36	30.821.880	66,66	14.371.000	34,64	31,08

După cum se vede, stimulentele principale în comercializarea cărbunelui polonez l-au constituit consumul economiei naționale, ale cărei necesități cresc de la 60,28% din producția totală în 1923, la 66,66% în anul 1929, adică la două treimi. Ca urmare, consumul de cărbune pe cap de locuitor a crescut în Polonia de la 713 kg în 1925 la 1.027 kg în 1929. Aceasta a dus la scăderea dependenței față de export până la sfârșitul deceniului, deși între timp exportul cărbunelui polonez a ajuns să fie atât de temeinic organizat, încât el s-a implantat trainic pe anumite piețe externe. Succesul pe care l-au înregistrat cărbunii polonezi în lupta de concurență pe piața cărbunelui se explică prin mai mulți factori. În primul rând erau de o calitate extrem de bună, în al doilea rând erau oferți la un preț de vânzare foarte avantajos. Producătorii polonezi își puteau permite să vândă la prețuri moderate întrucât, datorită unor particularități geologice, precum și datorită introducerii masive a tehnicii miniere moderne, randamentul muncitorilor a crescut considerabil. În Silezia, randamentul minerilor era cel mai mare din Europa încă dinainte de primul război mondial. În perioada interbelică randamentul minerilor polonezi s-a menținut la un nivel înalt, deși temporar a scăzut la mai puțin de jumătate. În 1913 randamentul anual al minelor viitoare Poloniei era de 337 t pe muncitor, iar cel pe schimb de 1.143 kg, dar în 1922 randamentul anual a scăzut la 163 t pe muncitor (48,37%), iar cel pe schimb la 566 kg (49,50%). Desigur, aici trebuie avută în vedere și scăderea duratei unui schimb de la 10-12 ore la 8 ore, ceea ce a dus la creșterea continuă a efectivului de mineri, care a ajuns în 1923 la 217.608 muncitori. Dar criza monetară din anul 1924, apoi închiderea pieței germane de export au provocat reducerea producției timp de doi ani consecutiv (de la 36 milioane t în 1923, la 32 milioane în 1924 și 29 milioane în 1925, adică la 70,91% din producția anului 1913). Acest proces a fost însoțit de reducerea drastică a numărului de mineri. La finele anului 1924 numărul lor scăzuse cu 66.000, ajungând la 151.041, iar până la sfârșitul anului 1925 a scăzut cu încă 42.000,

²⁷ „L'Europe Centrale”, 1929, 4, nr. 2, p. 29; R. Górecki, *op. cit.*, p. 49.

ajungând la 109.731, ceea ce nu reprezenta decât jumătate din efectivul anului 1923²⁸. În 1926 descreșterea efectivului de mineri a continuat, ajungând la 102.659 în luna mai, după care creșterea rapidă a exporturilor poloneze a dus la mărirea numărului de lucrători până la 128.100 la sfârșitul anului. Efectivul mediu de lucrători în anul 1926 a fost de 113.337 și el s-a menținut constant până în anul 1929, când a crescut ușor. Randamentul antebelic a fost atins în anul 1927, atât cel anual (336 t), cât și cel pe schimb (1.189 kg). Până în anul 1929 randamentul mediu anual a ajuns la 370 t (109,79% față de 1913), iar cel pe schimb la 1.265 kg (110,67% față de 1913). În ce privește producția globală a Poloniei, el a ajuns aproape de nivelul antebelic în 1928, iar în 1929 l-a depășit cu 12,8% prin cele 46.236.000 tone produse. Evoluția industriei carbonifere poloneze a fost sinuoasă, dar ascendentă.²⁹

	Producție (tone)	%	Număr mediu mineri	%	Randament anual (tone)	%	Randament pe schimb (kg)	%
1913	40.985.297	100	121.201	100	337	100	1.143	100
1922	34.717.902	84,71	212.913	176,03	163	48,37	566	49,50
1923	36.131.571	88,16	217.608	179,54	166	49,26	577	50,50
1924	32.286.750	78,78	182.016	150,18	177	52,52	693	60,60
1925	29.061.682	70,91	123.968	102,28	234	69,44	938	82,10
1926	35.755.236	87,24	113.337	93,51	314	93,17	1.118	97,80
1927	38.018.557	92,76	113.734	93,84	336	99,70	1.189	104,00
1928	40.518.302	98,86	113.192	93,39	358	106,23	1.267	110,85
1929	46.236.000	112,81	124.726	102,91	370	109,79	1.265	110,67

În anul 1929 minerii polonezi au atins randamentul cel mai înalt din întreaga Europă. În Franța randamentul anual era de 178,83 t, iar cel pe schimb de 694 kg, mai scăzut în comparație cu anul 1913. În Anglia randamentul anual era de 274 t în 1929, iar cel pe schimb de 1.102 kg, iar în Germania respectiv de 315 t și de 1.046,88 kg.

Nici în Polonia randamentul nu era la fel de înalt în toate ținuturile carbonifere. Cea mai mare producție o dădeau minerii din Silezia, 1.278 kg pe zi în 1926, față de media pe țară care era de 1.118 kg. Acest fapt se datora în primul rând nivelului mecanizării, aici mult mai avansat. În zonele Dombrowa și Cracovia nivelul tehnic al minelor a rămas destul de modest până la sfârșitul deceniului. Circa 30% din cazanele cu aburi ale acestor bazine fuseseră instalate între anii 1882-1902, iar 55% între anii 1903-1913. Drept urmare, nivelul de uzură ajunsese atât de înaintat, încât 40% din ele au fost schimbate în anii 1928-1929. Tot atunci

²⁸ République Polonaise – „Bulletin Statistique du Ministère des Finances”, Varsave, 1926, nr. 1-6, p. 19.

²⁹ „L'Europe Centrale”, 1929, 4, nr. 2, p. 28; 1931, 6, nr. 20, p. 329.

au fost înlocuite 18 din cele 37 turboagregate aflate în funcțiune. Nivelul de mecanizare a fost foarte modest în zonele Dombrowa și Cracovia până în 1928, când din cele 31 de puțuri de mină numai 3 erau complet mecanizate, 4 doar parțial, iar restul foloseau mai ales munca manuală. Între anii 1929-1931 s-a trecut însă la mecanizarea lor intensivă.

În pofida nivelului tehnic modest, producția de huilă a crescut mult mai rapid în zonele Dombrowa și Cracovia decât în Silezia Superioară. Astfel, în comparație cu anul 1913, până în 1929 producția bazinului Dombrowa a crescut cu 30,2%, cea a bazinului Cracovia cu 43,8%, pe când cea a Sileziei poloneze cu numai 6,7%. Drept urmare, ponderea Sileziei în producția de cărbune a Poloniei a scăzut de la 78% în 1913 la 74,2% în 1929, în timp ce ponderea ținutului Dombrowa a crescut de la 16,6% în 1913 la 19,3% în 1929, iar cea a ținutului Cracovia de la 5,4% la 6,5%³⁰.

Cauza acestei situații în aparență paradoxale consta în faptul că bazinele Dombrowa și Cracovia produceau în special pentru piața internă, vânzându-se o foarte mare parte din producție căilor ferate, în timp ce Silezia producea pentru export³¹. Or, până la construirea rețelei de căi ferate care o lega de Gdynia și Gdańsk, care a fost terminată numai în anii 1929-1930, Silezia era foarte prost situată din punct de vedere geografic pentru a asigura transportul cărbunelui în țările de destinație.

Dezvoltarea industriei carbonifere poloneze a fost însoțită – ca și în alte țări – de concentrarea producției și centralizarea capitalului. Numărul total al minelor de huilă a crescut mai întâi de la 90 în 1913 la peste 100 între anii 1921-1924, ceea ce a dus la scăderea producției medii obținute dintr-o mină de la 455.392 t în 1913 la 237.253 t în 1921, după care ea a crescut până la 304.591 t în 1924. Dar în anii 1924-1925 au fost închise 32 de mine mai puțin productive, astfel încât între 1926-1929 nu mai erau în funcțiune decât 93 de mine³². Producția lor depășea nivelul mediu antebelic al unei mine, situându-se la 497.161 t/an.

Alături de concentrarea producției, a luat o deosebită amploare procesul de integrare verticală, îndeosebi în zona Sileziei Superioare, unde se găseau în perimetre învecinate mine de cărbuni, de fier, întreprinderi siderurgice și metalurgice, întreprinderi pentru prelucrarea minereurilor neferoase. Fiecare dintre acestea dorea să-și asigure propriul său combustibil ieftin, astfel că toate dețineau și mine de huilă. Cele mai importante întreprinderi erau „Societatea Minieră-Metalurgică din Katowice”, „Huta Królewska”, „Huta Laura”, „Huta Pokój”, întreprinderile „Bismarck” și „Silezia”. În industria metalelor neferoase avea o deosebită importanță concernul „Georg Giesches Erben A. G.”, care deținea mine de cărbuni, mine și topitorii de zinc. Tot în sfera lui de influență intra și întreprinderea „Walter-Croneck-Hütte”, care deținea exploatarea și topitorii de argint și mine de cărbuni în Dombrowa. Mine de cărbuni și de zinc deținea și Societatea

³⁰ „L' Europe Centrale”, 1930, 4, nr. 17, p. 309.

³¹ C. Poralla, *op. cit.*, p. 36.

³² C.D. Bălăcescu, *op. cit.*, p. 65.

„Schlesische Bergwerks-und Zinkhütten A. G.”. O altă formă de integrare verticală era prelucrarea chimică a cărbunelui sub formă de cocs, gudron, benzol și amoniac, practică de întreprinderile miniere „Emma” și „Dubensko”. Majoritatea acestor întreprinderi și societăți miniere se aflau sub dominația capitalului străin. La sfârșitul deceniului al treilea, cel mai important loc îl deținea capitalul german³³. Acesta poseda participațiuni în valoare de 212 milioane zloți-aur, pe locul al doilea se situa grupul franco-belgian cu 122,2 milioane zloți aur, iar pe locul al treilea grupul anglo-american cu 110,5 milioane zloți. Capitalul polonez deținea de-abia 100 milioane zloți, iar diferite grupuri străine (cehoslovac, austriac etc.) încă 40 milioane zloți. În regiunea carboniferă Silezia Superioară participarea capitalului german era de 50,5%, cea a capitalului anglo-american de 26,5%, cea a capitalului franco-belgian de 7,8%, iar capitalul polonez deținea de-abia 6%. În zona carboniferă Dombrowa predomina capitalul franco-belgian cu 53%, iar capitalul polonez se situa pe locul al doilea, cu 36% din participațiuni. Capitalul polonez era predominant doar în zona carboniferă a Cracoviei (65% din capital), urmat de grupul franco-belgian (25,5%) și cel anglo-american (6%)³⁴. În anul 1926 capitalul polonez controla doar 24% din producția totală de cărbune a Poloniei.

În a doua parte a deceniului are loc un amplu proces de regrupare a capitalului străin prin pătrunderea tot mai insistentă a capitalului american. Principala tranzacție în acest sens a avut loc prin achiziționarea minelor și topitoriilor concernului „Georg Giesches Erben A. G.” de către grupul bancar Hariman împreună cu trustul „Anaconda Copper Mining”, care au înființat „Silesian-American Corp. Ltd”. Prin acordul încheiat cu guvernul polonez, societatea americană se obliga să investească cel puțin 10 milioane dolari în vederea îmbunătățirii instalațiilor tehnice și măririi randamentului și a producției întreprinderilor afiliate³⁵. Prin această tranzacție, grupul financiar american a preluat o treime din acțiunile tuturor societăților carbonifere din Polonia³⁶. Conform unor aprecieri, cele două companii americane au dobândit 80% din toate întreprinderile industriale ale Sileziei, controlând astfel întreaga industrie minieră și metalurgică din Polonia³⁷.

Dominația capitalului străin a accelerat procesul de centralizare a capitalului. La sfârșitul deceniului al treilea în industria minieră și metalurgică poloneză dominau 23 de mari societăți pe acțiuni, cu un capital mai mare de 5 milioane zloți. Dar mai mult de jumătate din totalul capitalului social din minerit și metalurgie se afla în posesiunea a trei companii: „Societatea Minieră-Metalurgică din Katowice”, „Huta Pokój”, iar cea de a treia s-a format prin fuziunea întreprinderilor „Huta Królewska” și „Huta Laura”. Procesul de fuzionare a marilor întreprinderi s-a

³³ L. K. Urban, *German Property Interests in Poland during the 1920's*, în „East European Quarterly” (Boulder, Colorado), 1976, 10, nr. 2, p. 181-221.

³⁴ „L'Europe Centrale”, 1928, 2, nr. 50, p. 1076.

³⁵ C. Poralla, *op. cit.*, p. 49.

³⁶ A.K. Kozik, *Razvitie promyshlennosti Polshi*, Moskva, 1959, p. 63.

³⁷ *Ibidem*.

accelerat îndeosebi în anul 1929, când „Societatea Minieră-Metalurgică din Katowice” se contopește cu întreprinderile „Bismarck” și „Silezia”, fuzionând apoi cu „Societatea Uzinelor Metalurgice din Silezia Superioară Huta Królewska și Laura”. Astfel ia naștere superconcernul carbonifer metalurgic Wspólnota Interesów Górniczo-Hutniczych S.A.³⁸ Concernul deținea un capital de 260 milioane zloți și controla 30% din producția de cocs, 37% din cea de fontă, 44% din cea de oțel și 40% din laminate³⁹. Integrarea firmelor urma să se petreacă sub auspiciile unui grup financiar american condus de firma W. A. Harriman, care a întemeiat în acest scop compania holding Consolidated Silesian Steel Corporation, care urma să investească 15 milioane dolari pentru ameliorarea echipamentului tehnic. Concomitent, a luat naștere celălalt gigant metalurgic, Huta Pokój, cu un capital de 70 milioane zloți, care controla alte mine și uzine, laolaltă cu 42% din producția de cocs.

Pe lângă fuzionare, marile întreprinderi carbonifere au căutat să evite lupta de concurență prin împărțirea pieței de desfacere. În anul 1925 au luat naștere două convenții de cartelare a pieței cărbunilor, una în Silezia Superioară, cealaltă în zona Dombrowa-Cracovia. Cele două carteli au intrat în tratative, ajungând la o înțelegere globală denumită Konwencja Ogólnopolska (Acordul polonez), iar mai târziu Polska Konwencja Weglowa (Acordul carbonifer polonez). Cartelul stabilea prețurile minimale interne și delimita piața de desfacere a întreprinderilor în țară și în statele învecinate⁴⁰. La sfârșitul deceniului al treilea, odată cu izbucnirea crizei economice, concurența pe piața externă a luat forme atât de înverșunate, încât s-a încercat și reglementarea comerțului exterior al cărbunelui cu principalii concurenți: Anglia și Germania. În luna ianuarie 1930 patronii minelor din Silezia Superioară au încheiat un acord cu cel mai mare sindicat monopolist din Anglia, Central Collieries Commercial Association, care controla producția a circa 100 milioane tone de cărbune din cele cinci comitate centrale engleze. Acordul se referea la adoptarea unor prețuri minime uniformizate pentru cărbunii exportați pe piața scandinavă⁴¹.

La începutul anului 1930 s-a încercat și reglementarea relațiilor comerciale cu Germania pentru a pune capăt așa-numitului război vamal, care, în condițiile crizei, agrava situația economică a ambelor țări. Acordul comercial încheiat în luna martie 1930 prevedea clauza națiunii celei mai favorizate, acorda libertatea reciprocă de transport și asigura Poloniei un contingent lunar de 320.000 t cărbune pentru a fi exportat în Germania⁴².

Polonia era cea mai mare producătoare de cărbune dintre țările învecinate cu România, dar industria carboniferă a înregistrat progrese și în celelalte țări din Europa Centrală și de Est.

³⁸ *Wielka Encyklopedia Powszechna*, Warszawa, 1969, Vol. XII, p.518.

³⁹ A.K. Kozik, *op. cit.*, p.100.

⁴⁰ J. Jaros, *Der Polnische Kohlenbergbau in Polen der Zwischenkriegszeit und in Volkspolen*, în „*Studia Historiae Oeconomicae*” (Poznan), 1969, 4, p. 157-158.

⁴¹ „*L' Europe Centrale*”, 1930, 4, nr. 16, p. 285.

⁴² *B.I.E.R.*, 1930, 9, nr. 3-4, p. 226.

